

עיתון: ??? - Davar; תאריך: 19 יול' 1968; עמוד: 7

"הכתיבה היא כהשבעת רוחות"

(שיחה עם עמוס עוז, בקבלו את הפרס של קרן הרבות אמריקה ישראל)

מאת יפעת נבו

אפילו את האנשים הקרוכים לי ביותר אפילו את עצמי, ויותר מזה שאכתוב עליהן בסופו של דבר. הן מביאות אהן את סביבתן, את עולמן, את מקומן, ורק אז הן נכתבות. אחרי שהן נכתבות, הן מתחילות להתרחק. אחרי שהן סיפור או הספר מופיע, הן חוזרות ונעשות זרות, ואפילו מרתיעות.

ש: מה הוא, לדעתך, תפקידו של אמן בכלל ואיש ספרות בפרט?

ת: אין לי על כך תשובה ישרה. בשעת התהוות הסיפור, לאחר מכן בשעת כתיבתו, אין לי בכלל תודעה של קוראים. בשלבים האחרונים אני סגור בתוך עולם של דמויות. בתוך המצבים שהדמיון יות כופות עלי, ובתוך גושי האבן של המלים. רק כשאני מסיים את הכתיבה, כשהסיפור או הספר הולך ונדפס, אני מתעורר לחשוב על האנשים שיקראו אותו. ואז אני אומר לעצמי: כיוון שכתבתי מזה חודש פחד, כתבתי כדי לקרוא בזה שם למוחות שאני מפחד מפניהם, עשיתי מעין "השבעת שדים". אז לי אותם קוראים ההשבים אותו פחד, יחוש אותה הרגעה יחסית שאני חש אותה אחרי הכתיבה.

אני חושב שבמובן מסויים, הן אמן הוא יורשו העקיף של מכתב שפ השבט הפרה-היסטורי. המכתב היה מכנס את השבט סביב מדורה והיה מספר על מפלגות, על השתוללות של איתני טבע אפלים, על סכנות איומות. לפע-

ש: בספרך "מיכאל שלי", כתבת: "באותן השנים עדיין האמינו החוקרים כי גם הסופר נוגע אל ספרו". האם אתה חושב שהאמן, הסופר, הוא חלק בלתי נפרד מן האמנות אותה הוא יוצר? ת: "אני חושב שאפשר להסיק מפיסקה זו מסקנות עקרוניות לגבי תורת הספרות או לגבי יחסי לתורת הספרות. מלים אלה או מרת חנה, והיא היתה, כפי היה מסופר, תלמידתו של פרופסור קלוזנר, אשר הורה ספרות במידה רבה מתוך הסתמכות על היוגרפיה של היוצר. עברו שנים, באו חוקרים אחרים, צעירים מ'קלוזנר, והם נוטים היום לחשוב, כנראה, שאפשר לדון בסיפור, ב"שיר, במחזה, לגופו, כפי שהם אומרים. אלה הן גישות, שבהכרחי רתי אני מתפעל מהן, ויחד עם זה יש בי משהו שמחזקוכם נגד ההנחה הסמויה, שהסופר איננו נוגע לספרו או שהנגיעה איננה רלבנטית למחקר. אני חושב שהחוקר נוגע לספרו, אבל זוהי נגיעה סבוכה מאוד, נפתלת, בוודאי אינה ניתנת לפיענוח על-ידי השורש אה פשוטה בין הבין "פיה של ה"סופר לבין דמויות ומצבים המופיעים בסיפוריו.

ש: איזה מקום תופסת הכתיבה בה בחיך? האדם בכלל וכחבר קיבוץ בפרט?

ת: יש לי הרגשה שלא יכולתי לחיות חיים מאוזנים פחות או

עמוס עוז

מים היה מצייר את הדברים הי
מפחידים על כתלי המערה ובוה
היה משיג, הוא ואנשיו, ניצחון
זמנייחסי, טובייקטיבי, על הכר
חות המאיימים על האדם: הגוי
רל, המוות, הכלתי-נודע. אמצ
עים לניצחון מוחלט אין, כמוכן,
גם לאדם בן זמננו. אבל כש
הכוחות המאיימים נקראים בשם,
מוכנסים לתוך מסגרת, לתוך קומ
פוזיציה, יש בזה תחליף לניצחון.
בדמה לי שזה מה שהאמנות יכלה
להציע לאדם -- ביסודה. בכך אי
בני מתעלם מקיומם של ז'אנרים
אחרים: ספרות אידיאלית, ספרות
הברתית מגוייסת, ספרות מבררת.
אבל כתיבתי שייכת, כך נדמה
לי, לסוג של „השבעת רוחות“.

ש: האם אתה רואה את עצ
מך וכתיבתך כנותנים ביטוי ל
זמן ולמקום בו אתה חי או כ
משהו כללי יותר?

א: איני יודע למה כתיבתי
נותנת ביטוי. אינני מספר אידי
אות. אינני מסכם תקופות ואינני
כותב מתוך תודעה של הכללה
חברתית. אני כותב במלים על אני
שים הנתונים בתוך מצבי קיום
ידועים. אם יש לדברים משמ
עות המאפשרת הכללה חברתית
או היסטורית או אידאלית, ואם
קוראים או מבקרים נוצביעים על
משמעות כזאת, אינני שמת, אי
בני מצטער. אין לי שום סמכות
להכחיש או לאשר ולפעמים אני
אפילו מופתע מאד.

ש: האם אתה זקוק להדי קור
אין, והביקורת המקצועית בכלל
זה?

א: בדרך כלל, כשמתחילות
להגיע תגובות על סיפוח או על
ספר שכתבתי, תגובות של מבק
רים ותגובות של קוראים, אני
כבר נמצא רחוק מן הסיפור. אני
קורא לפעמים מאמרים שנכתבים
עלי או מכתבים הנכתבים אלי,
כדרך שאדם קורא דברי אנשים
זרים על ספר זר שנכתב בידי
איש זר.

למעשה, אני פגשתי שני סו
גים של מבקרים: אלה שאהבים

יותר בלי לכתוב. מבחינה זו לא
ניתנת לי בחירה חופשית לכתוב
או להימנע מכתובה. לא בחרתי
לכתוב. אולי הכתיבה בחרה בי.

מצד שני, אינני חושב שהייתי
מסוגל לנתק את כל המגעים עם
סביבה, עם עולם, עם עיסוקים
שונים ולכתוב יומם ולילה. אני
נמצא, לפעמים, במצבים די מתור
חים של בריחה מפני הכתיבה ו
של בריחה אל הכתיבה.

עמוס לא השיב על חלקה השני
של השאלה. זו לא הייתה התחמ
קות. כל ביקורי בקבוצת תולדה,
ביתו של עמוס, נשא אופי של
ביקור בביתו הפרטי של אדם. מין
הרגשה של נוחות שבפשטות: הי
קיבוץ הוא אורה חיים ולא תו
פעה. אף עמוס כך; אדם בן 28,
בתשובותיו בלטה הרגישות שבה
בחר את המלים, מעין רגש של
אחריות להבעת המחשבה, ל
משפט.

ש: האם אתה עוסק בתחום נו
סף על סיפורת?

א: אני מגיב תגובות פוליט
יות, בעיקר בעתון „ד“, אבל
אינני יכול להתיימר, שיש לי
שיטה פוליטית שלמה וסדורה. רוב
המאמרים שפרסמתי נכתבו מתוך
רפלקס; בעצם, מתוך היענות נר
גות למצבים פוליטיים, לבעיות או
לעמדות. שהביעו אנשים שונים.

ש: האם חיי בידוד ושקט הם
המסגרת המעוררת אותך, או דו

את הספרים, ואלה שאוהבים את המחקר שהם עומדים לכתוב על הספרים. טוב לי לקרוא את דברי ראשונים, אפילו כשהם מגיבים את כתיבתי. אינני מצליח לקלוט היטב את דברי האחרונים, גם כשהם אומרים על כתיבתי גדולות ונצורות.

התגובות הנוגעות בי ביותר הן אותן תגובות נדירות המחזירות אותי לרגע קט אל הרגישויות ש הייתי מסובך בהן בזמן הכתיבה ושמהן התרחקתי מאד אחרי גמר הכתיבה.

ש. : האם מתעורר בך לפעמים הצורך במגע בלתי אמצעי עם קוראך ?

ת. : יש לי צורך במגע בלתי פוסק עם אנשים, אבל אין זה קשור דוקא בכתיבתי. היו כמה מקרים, שבזכות העובדה שכתבתי, סיפור או רומאן, נקשרה שייחה קרובה מאד ביני לאיש זר או לאשה זרה, שאילולא כתיבתי, אפשר שלא היו „נפתחים" אלי ב מידה כזאת של אימון.

קא היים תוססים והרפרקניים, או שילוב השניים ?
ת. : אינני חושב שאפשר לתק את אפשרויות הקיום האנושי ושי לשני דפוסים כאלה: קיום שקט ומסודר אל מול היים תרססים וסוערים. אני חושב ששתי ההגדרות האלה נובעות מתוך תפיסה רומנטית של הקיום האנושי ושל האמנות. בלשון פשוטה הייתי אומר: האינטנסיביות של קליפת העולם איננה קשורה בכמות החויות שאדם מתנסה בהן וגם לא ברבגוניותן. היא קשורה יותר בעוצמת האנטנות הקולטות מאשר בעצמת המשדרים. קטטה בין שתי חברות ותיקות במטבח היא שבילי, במובן מסויים, התנסות מורכבת לא פחות מאשר השתתפות במסע לקוטב הצפוני או ציד נמרים בג'ונגל. בשבילי הנסיון לחיות מבפנים למשך חדשים אחדים את חייו של חלוץ התיק, אשה בודדת, מלומד מזדקן, הוא הרפתקה מורכבת יותר ומרתקת יותר מאשר הפלגה סביב העולם בסירת מפרשים.

ש: איך התחלת להוציא לי אור ?

ר: אחרי שפירסמתי סיפורים ב"קשה", פנה אלי, ב-1964, ק.א. ברתני, אחד מעורבי ספריית מי קור, שליד אגודת הסופרים, וביי קש לדעת, אם יש לי די סיפורים לקובץ. היו לי, אבל לא את כולם רציתי לקבץ. הוא היה אדיב וחיכה קרוב לשנה, עד שהצטברו שלושה-ארבעה סיפורים, ואז הוא ציא לאור את "ארצות התן".

ש: כסופר צעיר, האם נתקלת במתערבות בדרך כתיבתך מצד המו"לים השונים ?

ר: אני יודע על מקרים כאלה. לא נתקלתי בהם. כל דבר שפירסמתי, פירסמתי בתנאי מפורש שלא יחול בו שום שינוי בלי הסכמתי. אני אמנם משוכנע, שיש עורכים-מסגננים וחכמים ספרות גדולים ונכונים ממני, אבל אינני רוצה למצוא את טביעת אצבעותיהם הגדולות והנכונות בעבודתי.

אלתרמן כתב פעם בשיר לאשה: "ישנן יפות ממך, אך אין יפה כמוד". אני מכבד את זכותו של עורך ושל מו"ל לסרב לפרסם את דברי. אני גם מכבד את זכותם המלאה לעוץ לי עצות טובות ו"חכמות. אני לא מקבל אותם כי שותפים. גם השותפויות שלי עם עצמי זון מסובכות די ויותר.

ש: אתה מזכיר בסיפוריך הר"י בה מקומות קונקרטיים. האם דמיון יותיר הן פרי דמיוןך או מציאות "מאופרת" ?

ר: אין לי מודלים. אף פעם לא תיארתי אנשים חיים. אמנם השכן שלי אומר לי לפעמים, כי כשהוא עובר מתחת לחלון שלי הוא נעצר קודם ומסתרק, כך ש"אם הוא ייכנס לסיפור, ייכנס מי סורק ולא פרוץ. אבל אין לו מה לחשוש.

אין לי ברירה: אני מוכרח לה"י דות לפני עצמי, שבסופו של דבר הדמויות והמצבים שאני מספר עליהם נובעים מתוך ההתנסות ש"לי. אולם גושי ההתנסות עוברים דרך כל כך הרבה פילטרים, עד שאפילו ביני לעצמי לא הייתי מסוגל לשהור את הדברים ולומר: ההתרחשות הזאת, בסיפור זה, היא תוצאה של התרחשות זו וזו בחיי.

הדמויות שאני מספר עליהן מור פיעות רבה זמן לפני התחלת הכתיבה. איני יודע מנין הן באות אלי. אולי מתוך הפינות והמרת"פים הבלתי מוארים שבהם גר הי פחד ומסתחרות המועקות. הן באות תחילה כסילואטות רחוקות, בהדרגה ובתהליך מפותל מאד של התהוות. אני לומד להכיר אותן הפרט הפרט והוא. אני מכיר אותן לבסוף יותר משאני מכיר